

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК 050(430)=161.2"1945/1950"

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-3/22>

Козак С. Б.

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

УКРАЇНСЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ ЧАСОПИСИ В НІМЕЧЧИНІ ПОВОЄННОЇ ДОБИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ»: 1945–1950)

Після закінчення Другої світової війни тисячі українців опинилися в Західній Європі у таборах для переміщених осіб (переважно в Німеччині). 1945–1948 рр. у середовищі українських емігрантів були позначені доволі жвавим літературним – а відтак і видавничим – життям. Особливою увагою до літературної тематики загалом і літературних видань зокрема відзначався часопис «Українські вісті», який виходив у баварському місті Новий Ульм. Це й сприяло тому, що нині завдяки сторінкам «УВ» ми можемо скласти доволі змістовну картину існування на «планеті Ді-Пі» літературних журналів: «Арка», «Рідне слово», «Вежі», «Заграва», «Літературно-науковий вісник» (відроджений на чужині), «Літературний зошит», «Хорс», «Світання», «Орлик», «МУР», «Ранок» та ін. Мета цієї статті – крізь призму публікацій у газеті «УВ» з'ясувати мережу українських літературних періодичних часописів, які виходили у світ одразу після Другої світової війни на теренах Німеччини (їх назви, хронологічні межі, міста видань, адреси редакцій, зміст, імена авторів, періодичність, тематично-жанрове наповнення, типові труднощі існування тощо), і їх значення для українського еміграційного суспільства. Основним методом досягнення мети став аналіз матеріалів у часописі «УВ». Таким чином, на підставі створеного нами хронологічного і систематичного покажчиків проаналізовано значну частину матеріалів, які на шпальтах цієї газети розповідають про літературні часописи. Матеріали газети «УВ» на цю тему підтверджують, що українські літературні часописи в Німеччині – цікава й вагома сторінка в історії нашого літературного процесу поза Україною. І хоча існування цих видань, як і всього, що з'являлося в той непевний час, не завжди було тривалим (терміни їх виходу у світ – від одного місяця до двох років), та все ж їх внесок у літописання українського літературного життя в еміграції вельми помітний і значимий. Окрім того, вони дають незамінний і цінний історико-літературний поживок для сучасних дослідників українського літературного буття поза Україною в другій половині 40-х років ХХ століття.

Ключові слова: літературні часописи, «Українські вісті», еміграція, стаття, періодика, газета.

Постановка проблеми. Після закінчення Другої світової війни тисячі українців опинилися в Західній Європі у таборах для переміщених осіб (з англійської – **displaced persons**, у трансліті «Ді-Пі»), і найбільша їх частина перебувала на теренах Баварії (Німеччина). 1945–1948 рр. були позначені доволі жвавим літературним – а відтак і видавничим – життям у середовищі українських емігрантів. Воно тривало і поза цією хронологічною межею, однак після грошової реформи 1948 р. та виїзду великої кількості емігрантів-діпістів за океан поволі втрачало актив-

ність порівняно з трьома першими повоєнними роками. У такому значному кількісно й водночас обмеженому територіально середовищі українських емігрантів існував доволі спраглий попит на культурні події і друковані видання рідною мовою, принаймні серед тієї частини еміграції, яка не була глухою до літературних вартостей. Він і стимулював бурхливе творче життя, яскравою сторінкою якого стали літературні видання. Окрім книжок, це часописи, альманахи, збірники, календарі тощо – тобто той «духовний хліб», «вживаючи який, людина духовно насичується, а отже,

освітлюється, відтак рятується у важких умовах страшного ХХ століття. Для цього людству й стала потрібна література» [1]. Йдеться по суті про феномен існування української закордонної преси загалом і літературної періодики зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо вивчення (нехай і несистематичне через недостатню кількість відповідних кадрів) преси української еміграції повоєнного періоду перебувало в полі зору науковців діаспори від самого її зародження, тобто із середини 1940-х, то дослідники материкової України зі зрозумілих причин присвячують увагу цій проблематиці лише впродовж останніх трьох десятиліть, що також становить вже доволі тривалий період. Щоправда, більшою мірою ці розвідки стосуються загальногромадських видань, порівняно з якими літературну періодичку опрацьовано значно менше. Що ж до літературних видань, то чи не найгрунтовнішим у цій царині залишається дослідження Соломії Павличко [2], складовою частиною якого (а саме – п'ятий розділ) є аналіз змісту тогочасних часописів, як-от: «Звено», «Орлик», «Хорс», «Арка». До речі, саме «Арці», якщо брати до уваги не оглядові статті, а окремі видання, які виходили в Німеччині, пощастило, може, найбільше. Так? 2003 р. завдяки колективу авторів вийшов у світ бібліографічний покажчик змісту цього часопису [3]. Грунтовну статтю про це видання написав відомий літературознавець Володимир Панченко [4]. Одна з перших публікацій про «Арку» в Україні належить авторові цих рядків [5]. Більшість науковців посилається на літературні видання періоду Ді-Пі переважно в контексті вивчення проблематики Мистецького українського руху. Дуже цінні подробиці про українські літературні часописи, які виходили на теренах Німеччини, знаходимо на сторінках споминів, зокрема Юрія Шевельова [6], Уласа Самчука [7], Ігоря Качуровського [8], а також деяких інших письменників діаспори. Втім, окрім спогадів, суттєвою джерельною базою для дослідження післявоєнних літературних видань, передусім тих, що з'явилися на теренах Німеччини, є, на наш погляд, тогочасна періодика Ді-Пі, а саме – загальногромадські (чи й навіть приналежні до якогось партійного середовища) часописи, як-от: «Українська трибуна» (1946–1949), «Час» (1945–1949), «Неділя» (1945–1949) тощо. Чи не найважливіша серед них – газета «Українські вісті» (далі – «УВ»), що, на відміну від низки згаданих видань, біографія яких тривала всього кілька років, проіснувала понад п'ять десятиліть. Таким чином вона, зосе-

редивши на своїх шпальтах майже п'ять тисяч матеріалів літературної тематики, не лише заслужила неофіційний титул «найлітературнішого серед усіх нелітературних» видань діаспори, а й статус одного з найвагоміших джерел у справі вивчення літературного життя в Німеччині після Другої світової війни. Однією з тем, які на сторінках «УВ» досі залишалися недослідженими, є тема літературних періодичних видань.

Постановка завдання. Мета цієї статті – крізь призму публікацій у газеті «УВ» з'ясувати мережу українських літературних періодичних часописів, які виходили у світ одразу після Другої світової війни на теренах Німеччини (їх назви, хронологічні межі, міста видань, адреси редакцій, зміст, імена авторів, періодичність, тематично-жанрове наповнення, типові труднощі існування тощо), і їх значення для українського еміграційного суспільства.

Основним методом досягнення мети став аналіз матеріалів у часописі «УВ» (Німеччина, 1945 – США, 2000). Завдяки історичному методу ми отримали можливість вивчати об'єкти у хронологічній послідовності. Таким чином, на підставі створеного нами хронологічного і систематичного покажчиків проаналізовано значну частину матеріалів, які на шпальтах цієї газети розповідають про літературні часописи. Для теоретичної оцінки значення спадщини літературних видань використано метод узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Існувало кілька важливих підстав, які пояснюють особливу увагу часопису «УВ» до літературної тематики загалом і літературних видань зокрема. По-перше, головними редакторами цієї газети в той повоєнний час були саме письменники, активні учасники тогочасного літературного процесу (Іван Багряний, Юрій Лавріненко, Павло Маляр). По-друге, у таборах для переміщених осіб, де побутував, можна сказати, культ друкованого слова рідною мовою, відчувався сталий інтерес читачів до літературних видань, отже, творці газети, прагнучи задовольнити його на сторінках «УВ», втілювали на практиці одне з найперших правил редакційної політики: якомога ширше інформування читачів є кроком назустріч передплатникам і йде на користь авторитетові видання. По-третє, літературна тематика посідала одне з провідних місць на шпальтах часопису від самого початку його існування, тобто йдеться про подачу літературного матеріалу як про редакційну традицію.

Такі-от різні, а втім сумісні чинники мали вплив на те, що нині завдяки сторінкам «УВ» ми можемо скласти доволі змістовну картину

існування на «планеті Ді-Пі» літературних журналів: «Рідне слово», «Вежі», «Заграва», «Літературно-науковий вісник» (відроджений на чужині), «Літературний зошит», «Хорс», «Світання», «Орлик», «МУР», «Ранок» та ін.

Треба сказати, що видавання журналів було непростю справою в час боротьби за саме життя. Показовим щодо атмосфери, в якій жили тоді наші люди в Німеччині, зосібна письменники, може слугувати ось цей запис із щоденників Уласа Самчука (і хоча ця нотатка з його записника за березень 1945 р., отже, хронологічно вона стосується завершального періоду війни, але рання повоєнна доба ще мало чим відрізнялася від описаного): «У нашій кімнаті собачий холод, печі нема, а весна здуріла зовсім і перекинулася на зиму. Збираюся писати і витягаю свою многостраждальну вірну супутницю «Оргу», що на ній було написано стільки моїх різних писань... За стола має правити стілець, сидіти можна на ліжку, паперу дещо, дуже поганого, але маю...» Та вже наступного дня письменник занотовує: «Тривожний настрій, повно хвилювань. Дні і ночі гнітять тривожні думки. Що буде з нами? З Україною? З Європою?.. Кажуть, що, наприклад, нас усіх видадуть, що про це вже домовлено, що нас чекає репатріація. Це починає й мене торкати. Не бомби, не голод, не смерть, а саме це» [9].

Звісно ж, то був важкий час не лише для творення «великої літератури», а й загалом для фізичного виживання кожного літератора. Масмо на увазі насамперед той психологічний стан, в якому перебувала українська еміграція. До всього цього додавалися ще й власне таборові умови з постійними політично-партійними суперечками, що також позбавляло можливості зосередитися на літературній праці. Саме в такій-от атмосфері, відображення якої зустрічаємо в матеріалах на сторінках «УВ», й з'являються один за одним тогочасні літературні часописи.

Одним з перших – наприкінці 1945-го – вийшло «Рідне слово» [10]. Це був місячник – вісник літератури, мистецтва і науки, редагував його Теодор Курпіта. Видавцем значилося Українське літературно-мистецьке об'єднання (УЛМО) при таборі УНРРА в Мюнхені–Карлсфельді. Із сьомого числа (за липень 1946-го) часописом уже опікувалося видавництво «Академія» у Фраймані (передмістя Мюнхена). Обкладинка – пера відомих мистців Едварда Козака (Ч. 1–11) і Северина Борачка (Ч. 12). Художній знак видавництва створив Святослав Гординський, заголовки–Борис Ковалів. Перше число вийшло в грудні

1945-го обсягом 52 стор., 2-ге – в січні (54 стор.), 3–4-те – в лютому–березні (108 стор.), 5-те – у квітні (46 стор.), 6-те – в травні–червні (100 стор.), 7-ме – в липні (60 стор.), 8-ме – в серпні (60 стор.), 9–10-те – у вересні–жовтні (88 стор.), 11-те – [в листопаді] (88 стор.), 12-те – [в грудні] 1946-го (131 стор). Усього в журналі 278 публікацій – поезія, проза, хроніка літературно-мистецьких подій, на які було багате життя українського Мюнхена, а також матеріали розділів «Бібліографія», «Шевченкіана», «Гумор і сатира» та ін.

Окрім Нового Ульма, де виходили «УВ», і Мюнхена, де видавали «Рідне слово», ще одним центром літературного життя став Авгсбург. Тут з'являвся друком літературний місячник «Заграва» [11]. «УВ» інформують, що його видавцем була Літературна секція Спільки українських письменників в Авгсбурзі. Перше число побачило світ на 47-ми сторінках, друге – на 43-х, третє – на 63-х, четверте – на 64-х. Усі чотири числа прийшли до читачів 1946 р. З-поміж публікацій цього часопису – спогади Оксани Лятуринської про Юрія Дарагана (празький період), комедія Людмили Коваленко-Івченко «Ксантіппа», «Провідні етапи розвитку сучасного шевченкознавства» Дм. Чижевського, рецензія Гр. Шевчука (Юрія Шевельова) на книжку Леоніда Мосендза «Канітферштан», переклади з французької Святослава Гординського, з німецької – Михайла Ореста тощо. Особливо потужно представлено в «Заграві» прозу, її автори – знані літератори: Юрій Косач (оповідання «Запрошення на Цитеру»), Ігор Костецький («Новеля для тебе»), В. Домонтович («Пімста» з циклу «Романтика») та ін. Втім і поезія тут заступлена не меншими талантами: Тодось Осьмачка, Юрій Клен, Олег Зуєвський, Євген Маланюк, Леонід Полтава. Усього на сторінках журналу 52 матеріали.

У тому ж таки Авгсбурзі виходили «Ранок» і «Світання». «Ранок» – це незалежний літературно-мистецький альманах. Єдине його число (1946), яке побачило світ у видавництві «Наше життя», упорядкував Василь Барка. Редакція розміщувалася в українському таборі *Somme-Kaserne*. Хоча з'явилося лише одне число, та видавці встигли надрукувати твори першорядних імен тогочасної еміграційної літератури, як-от: поезію Євгена Маланюка і Михайла Ореста, прозу Юрія Косача й Ігоря Костецького, спогад Д. Дорошенка про Лесю Українку та ін.

Щодо «Світання», то цей науково-літературознавчий збірник вийшов у березні 1946 р. Підготовкою й друком його прем'єрного числа

опікувалося однойменне видавництво, а другого (у серпні 1946 р.) – видавництво «Брама Софії». Зокрема, на шпальтах часопису побачили світ статті Віктора Петрова «Проблеми літературознавства за останнє 25-ліття (1920–1945)» [12], а також В. Державина «Проблематика стилів і плужанство за кордоном», остання написана як підсумок вражень авгсбурзької конференції Мистецького українського руху [13].

Інформуючи про нові літературні часописи, які, починаючи з 1946-го, з'являлися на «планеті Ді-Пі» доволі рясно, «УВ», звісно, не могли не знайомити читача з числами «Літературного зошита». Адже ж це був літературно-мистецький додаток до самої газети. Закономірно, що його адреса збігалася з тодішньою адресою редакції «УВ»: Новий Ульм, Людвіг-штрассе, 10. Редагувала його колегія у складі Уласа Самчука, Бориса Подоляка (Григорія Костюка) та ін. Було це восьмисторінкове видання форматом, який наближений до сучасного «А3». Усього із січня по травень 1947 р. вийшло п'ять чисел «Літературного зошита», а на їх шпальтах – 92 матеріали (включно з ілюстраціями). Приміром, поезію представлено творами Івана Багряного, Василя Барки, Тодося Осьмачки, Олекси Веретенченка, Святослава Гординського, Євгена Маланюка, Михайла Ореста, Михайла Ситника.

Починаючи з другого числа, «Літературний зошит» виходив як друкований орган Мистецького українського руху [14]. Не випадково чимало уваги на його сторінках присвячено темі літературної праці. Так, завдяки рубриці «Над чим працюють письменники» ми довідуємося, що на початку 1947 р. У. Самчук писав роман «Сонце з заходу», а І. Багрянний у вільний від політичної діяльності час – роман «Людина біжить над прірвою», Л. Білецький працював над «Історією української літератури», Л. Лиман – над повістю про Харків, а І. Костецький – над повістю «День святого», у чернетках Л. Полтави була поема «Четверо друзів» тощо [15].

Помітне місце (зокрема й з огляду на інтерес «УВ» до цього видання) серед тогочасної періодики посів збірник літературно-мистецької проблематики «МУР» («Мистецький український рух») [16]. До його редакції належали В. Домонтович, М. Іванейко, Борис Подоляк, Юрій Шерех. Обкладинку створив Е. Козак. Вийшло тільки три числа. Перші два – «на правах рукопису» – у Мюнхені–Карлсфельді (відповідно, 110 і 127 сторінок), третій – уже друком – в Регенсбурзі (62 сторінки). Усього на шпальтах цього видання, зміст якого

визначав ідейний характер і склад Мистецького українського руху, побачило світ 72 публікації: поезія, проза, літературно-критичні статті тощо. Особливо цікавою є хроніка літературних подій, приміром, про вечори і виступи письменників перед українською громадою. Збірник порушує низку важливих проблем, скажімо, таких, як українська еміграційна книжкова графіка, особливості дитячої літератури в еміграції, психологія літературної праці тощо [17].

Журнал «красного письменства та мистецтва» прагнув видавати Ігор Костецький. Вийшло, однак, всього одне число у жовтні 1946 р. під назвою «Хорс» [18]. Сталося це у видавництві «Українське слово» (Регенсбург). 38 матеріалів «Хорса» систематизовано в таких тематичних розділах: «Від редакції», «Письменство: світогляд/стиль», «Красне письменство: переклади», «Красне письменство: первотвори», «Просторові мистецтва», «Гумор/Сатира», «Відгуки/Книжки», «Ілюстрації/Фотовкладка» [19]. Зі сторінок «УВ» ми довідуємося й про те, що головний натхненник часопису Ігор Костецький готував і друге число, у пресі навіть з'явився анонс його змісту, втім, навіть зважаючи на повідомлення про це, воно так і не побачило світ. За словами літературознавця Юрія Шевельова, в цьому журналі українське мало поєднуватися з чужинецьким, усесвітнім – концепція, яку українська еміграція тоді зовсім не була спроможна сприйняти. [20].

Ще одним виданням, яке народилося в повоєнній Німеччині, був журнал таборового життя «Орлик» [21], який згодом перетворився на місячник культури і суспільного життя, виходив накладом однойменного видавництва в Берхтесгадені. Змістом опікувалася редакційна колегія, а редакція розміщувалася за такою адресою: D.P. Lager Berchtesgaden-Strub, VI. 1, Zim. 138. Часопис з'являвся друком упродовж 1946–1948 рр. Всього у ньому 246 публікацій різних жанрів. Хоча це не був журнал літературного спрямування, однак саме на його сторінках побачили світ важливі з огляду на тогочасну літературну проблематику матеріали. От хоча б стаття Остапа Грицяя про Катрю Гриневичеву, відгук Юрія Бойка на статтю Юрія Шереха «В обороні великих» або «Лист до голови «МУРу» п. У. Самчука» Дмитра Донцова, цикл статей Петра Голубенка про ВАПЛІТЕ тощо.

У листопаді 1947 р. вийшло перше число журналу культури «Вежі» (64 сторінки). Наступне побачило світ 1948 р. таким же обсягом. Редагувала часопис, який виходив у Мюнхені, колегія. Загалом у двох числах 30 матеріалів різних

жанрів. Цікаве видання насамперед тим, що на його сторінках опубліковано третю частину з недрукованої драми Уласа Самчука «Шумлять жорна», уривок з розмови Юрія Лаврінченка з актором і режисером Йосипом Гірняком «Театральна студія перед новим сезоном», а також есе Євгена Маланюка «Зовсім інші» (про сина Миколи Вороного – Марка Вороного і сина Олександра Олеся – Олега Ольжича: тема творчості поетів-синів як доповнення творчості їхніх батьків-поетів).

У травні 1948 р. побачив світ «Літературно-науковий вісник» – це відроджений в еміграції львівсько-київський часопис (так принаймні вважали його видавці). Ним опікувалася спілка «Український вісник» (Мюнхен). Вийшло тільки два числа (дві книжки). Перше – у травні 1948 р. (160 сторінок), друге – в січні–лютому 1949 р. (157 сторінок). Саме «Літературно-науковий вісник» став, певне, найтовстішим журналом на еміграційних теренах, бо 160 сторінок – це і справді вже книжка. Під його обкладинкою опубліковано поезії й німецькомовні переклади Юрія Клена, «П'яту симфонію» Євгена Маланюка, «Із франкенвальдських гір» Богдана Кравцева, ґрунтовне есе «Історичні основи європеїзму України» Б. Крупницького, огляд «сучасного українського мистецтва» Б. Стебельського. Надруковані тут і спогади свідка урочистого відкриття пам'ятника авторіві «Енеїди» І. Котляревському в Полтаві В. Щербаківського [22], листування Леоніда Мосендза та інші важливі для сучасного дослідника матеріали (усього їх – 42).

Одним з найпомітніших видань на літературній «планеті Ді-Пі» була «Арка» (1947–1948 рр.) [23]. Перше її число (як додатка до газети «Українська трибуна») з'явилося в липні 1947 р. Це був «місячник літератури, мистецтва і критики» і чи не перший товстий (за тодішніми мірками) літературний часопис поза Україною. Як зазначено у вихідних даних журналу, його видавали у співпраці з Видавничою комісією Мистецького українського руху, редагувала колегія у складі В. Домонтовича, Юрія Косача, Богдана Нижанківського, Зенона Тарнавського, Юрія Шереха. Головними редакторами у різний час були Юрій Шерех і Віктор Петров. Мистецьке оформлення взяв на себе талановитий Яків Гніздовський. Усього вийшло одинадцять чисел. Перше – у липні 1947 р., останнє – у травні 1948 р. Кількість сторінок «Арки» поступово збільшувалася: з 32-х (перше число) до 72-х (останнє число). Один примірник часопису коштував 6 німецьких марок, поширювали журнал у таборах української

еміграції. Редакція розміщувалася в баварській столиці Мюнхені за адресою: Дахавер-штрассе, 9 [24]. На думку літературознавиці Соломії Павличко, «Арка» становила найпрофесійніше літературне періодичне видання свого часу. «Її мова була найрафінованішою, а тенденція – найвідкритіша до неукраїнського світу й найсаркастичніша до народництва та літературного політиканства в його антимистецьких проявах» [25].

Безперечно, не все на сторінках цих видань рівноцінне. Хоча зрозуміло, що навіть другорядні матеріали мають пізнавальну вартість. Що вже казати про публікації, які висвітлюють діяльність таких літературних організацій еміграції, як Мистецький український рух (МУР), і таких постатей, як Іван Багряний, Ігор Костецький, Олекса Веретенченко, Олекса Ізарський, Улас Самчук... «Цим треба перейнятися. Це треба читати. В екстремальних умовах українська діаспора жила інтенсивним духовним життям», – так підсумовує значимість української закордонної періодики відомий поет і літературознавець В. Базилевський [26].

Для знайомства читачів з літературними часописами редакція «УВ» започаткувала низку спеціальних рубрик: «Нові видання» [27], «Хроніка», «Літературно-мистецька хроніка», «Бібліографія» тощо, які супроводжували анонси, рецензії, огляди, статті та інші за жанрами дописи, де висвітлено тему літературних періодичних і неперіодичних видань. Прикметно, що не цуралися «УВ» й критичних матеріалів на адресу того чи того літературного часопису (наприклад, публікація «Орган культурної безпринципності» (на адресу «Арки») [28] чи репліка «Місячник безкультурності» (на адресу «Веж») [29].

Усе це – реєстр літературних журналів, їх зміст, подача дописів про них у супроводі спеціальних рубрик, публікація ілюстративного матеріалу (насамперед обкладинок) – нині сприяє глибокому дослідженню теми. Причому для нас тут однаково важливі як ґрунтовні статті (наприклад, про «Арку» і «Хорс»), що допомагають отримати швидку відповідь на низку запитань, передусім про факти з історії часописів, так і кількарядкові замітки про те чи те видання, які лише підказують орієнтир щодо того, яким шляхом рухатися далі у пошуках відомостей про нього, адже кожне з них є джерелом цінної інформації. Не забуваймо, що йдеться про раритети, які опинилися на межі зникнення, і їх опрацювання є, можливо, останнім шансом не втратити їх, а зберегти.

Це все має суттєве значення, бо «українська історія, українська література і мистецтво, українська культура травмовані розламами, розривами, фальсифікованими оцінками явищ і постатей, порушеннями синхронності позитивностей – усім тим, що не дозволяє нації виробити власний – національний – образ історичного і культурного буття» [30]. Якщо ж на шляху вироблення власного національного образу прагнемо уникнути цих «розламів і розривів», то не оминати нам і спадщини української діаспори, зокрема її преси, вагому роль якої у національно-духовному самоствердженні закордонних українців годі переоцінити.

Ще одна прикметна деталь: газета розглядає літературну періодику в контексті особливої значимості всієї тогочасної преси в житті закордонних українців як незамінного чинника у справі збереження рідного слова на чужині. Літературні видання і решту еміграційної преси об'єднував спільний шлях. Тут маємо на оці не тільки матеріально-побутові умови (як-от: розміщення редакцій, особливості розповсюдження часописів між таборами, а згодом – між країнами, інші труднощі існування, пов'язані з виїздом читачів і працівників редакцій за океан, дошкульні наслідки німецької грошової реформи тощо), а йдеться про літературну періодику як органічну складову того єдиного національного фронту, що його українська політична еміграція (особливо зпідсоветська), перебуваючи на чужині, формувала у вигляді вільної преси як зброї у боротьбі за визволення батьківщини [31].

Значну увагу творці літературних часописів приділяли не лише змістові, а й мистецькому оформленню, деякі видання мали ілюстративну вкладку (наприклад, «Арка», «Хорс»). З номера в номер друкували репродукції творів українських мистців, які опинилися в еміграції (Оксани Лятуринської, Олекси Булавицького, Михайла Дмитренка, Галини Мазепи та ін.), а також репродукції творів майстрів світового мистецтва (Вінсента ван Гога, П. Пікассо, рисунки Ель Греко, Пітера Бройгеля Старшого, П. Гогена, роботи з колекції Віденського державного музею). З деякими виданнями, приміром з «Аркою», співпрацювали й німецькі художники. У мистецькому оформленні часописів брали участь такі відомі мистці, як Едвард Козак (збірник «МУР»), Яків Гніздовський («Арка») та ін.

Повідомляючи про зміст того чи того видання літературного спрямування, «УВ» таким чином стають чи не найсуттєвішим джерелом поширення відомостей про них. Річ у тім, що наклад

газети в період Ді-Пі становив 15 тисяч примірників, а це означало, що видавці небагатотиражних літературних часописів були особливо зацікавлені в розміщенні інформації про свої видання саме на сторінках «УВ». Публікація в цій газеті відомостей про історію і зміст літературних видань, звісно ж, сприяла збільшенню їх читацької аудиторії. Поширюючи інформацію про часописи, «УВ» допомагали їм знайти дорогу до читача.

Водночас, розширюючи тематичні межі, і за рахунок літературної тематики також (відомості про часописи), редакція «УВ» безсумнівно поповнювала й свою читацьку аудиторію. Проблематика літературних видань що далі (упродовж 1946–1948 рр. вони з'являлися одне за одним), то відчутніше ставала й проблематикою газети, однією з її тем. Крізь призму публікацій про літературні часописи «УВ» знайомить читачів з діяльністю Мистецького українського руху, об'єднанням письменників «Молоде покоління», новими творами літераторів, особливістю їхньої творчої праці на чужині, театральними постановками літературних творів, можливостями того чи того видавництва, яке опікувалося творами красного письменства тощо.

Ще один важливий фактор – у редакціях літературних часописів зосередилися висококваліфіковані журналістські кадри: ті, хто свого часу здобули досвід у газетах і журналах підрадянської та підпольської доби, згодом, перебуваючи поза Україною, очолюючи різні видання, зокрема літературні, формували обличчя еміграційної журналістики (Іван Багряний, Юрій Лавріненко, Григорій Костюк, Микола Шлемкевич, Василь Гришко, Віктор Петров, Юрій Шевельов, Улас Самчук, Теодор Курпіта та ін.).

Висновки. Завдяки основному методу нашого дослідження – аналізу статей часопису «УВ», темою яких стала літературна періодика української еміграції, нам вдалося з'ясувати мережу видань літературного спрямування («Арка», «Вежі», «Світання», «Літературний зошит», «Хорс» тощо), які виходили після Другої світової війни у Німеччині; установити хронологічні межі, міста та місця цих видань, їх зміст (тематично-жанрове наповнення, рубрики), періодичність, типові труднощі існування, імена головних редакторів, коло авторів (Т. Осьмачка, У. Самчук, Ю. Шевельов, І. Багряний, М. Орест, Є. Маланюк, Л. Лиман, В. Лесич, С. Гординський, П. Карпенко-Криниця, О. Веретенченко та ін.), а також значення цієї періодики для українського еміграційного суспільства. Адже вона не лише

відіграла роль інформатора літературних новин, а й спрацювала фактором підживлення духовного опору тим важким обставинам, в яких опинилися тисячі українців, сприяла збереженню рідномовного середовища на чужині, формуванню обличчя культурно-мистецького життя еміграції.

Українські літературні часописи в Німеччині – цікава й вагома сторінка в історії нашого літературного процесу поза Україною, що підтверджують і матеріали газети «УВ» на цю тему. І хоча

існування видань, як і всього, що з'являлося в той непевний час, не завжди було тривалим (терміни їх виходу у світ – від одного місяця до двох років), та все ж внесок цих альманахів, збірників, календарів у літописання українського літературного життя в еміграції вельми помітний і значимий. Окрім того, вони дають незамінний і цінний історико-літературний поживок для сучасних дослідників українського літературного буття поза Україною в другій половині 40-х років ХХ століття.

Список літератури:

1. Шевчук Валерій. Людина на два береги. *Кур'єр Кривбасу*. 2011. Верес.–жовт. С. 74.
2. Павличко Соломія. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 1999. 447 с.
3. Казакова Н., Монахова Н., Матіяш Д. «Арка» 1947–1948: журнал літератури, мистецтва і критики: бібліогр. покажч. змісту / вступ. ст. В.Є. Панченка. Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Наук. б-ка. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2003. 52 с.
4. Панченко В. Це було в Мюнхені... *День*. 2004. № 21 (7 лют.).
5. Козак Сергій. Українська «Арка» на Баварській землі. Київ. 2002. №6.
6. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і докруги). Харків – Нью-Йорк : Вид. часоп. «Березіль»; В-во М.П. Коць, 2001. Т. 2. 303 с.
7. Самчук У. Плянета Ді-Пі. Нотатки й листи. Вінніпег, 1979. 355 с.
8. Качуровський І. Променисті силуети: лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки. Київ : Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 766 с.
9. Самчук Улас. П'ять по дванадцятій: записки на бігу. Буенос-Айрес : В-во Миколи Денисюка, 1954. С. 82–86.
10. Нові видання: [«Рідне слово»]. *Українські вісті*. 1947. Ч. 13.
11. Оголошення: [«Заграва» – журнал літератури, Ч. 4]. *Українські вісті*. 1947. Ч. 10.
12. Петров В. Проблеми літературознавства за останнє 25-ліття (1920–1945). *Світання*. 1946. Ч. 2. С. 43–53.
13. Державин В. Проблематика стилів і плужанство за кордоном. *Світання*. 1946. Ч. 1. С. 1–10.
14. «Літературний зошит», Ч. 2. *Українські вісті*. 1947. Ч. 14.
15. Над чим працюють письменники. *Літературний зошит*. 1947. Ч. 2. С. 8.
16. З нових видань: [Збірник «МУР»]. *Українські вісті*. 1946. Ч. 17.
17. Література: МУР: [Повідомлення про вихід у світ альманаху]. *Українські вісті*. 1947. Ч. 24.
18. Нові видання: [«Хорс», Ч. 1]. *Українські вісті*. 1947. Ч. 11.
19. Поспішіть придбати «Хорс». *Українські вісті*. 1947. Ч. 16.
20. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і докруги). Харків – Нью-Йорк: Вид. часоп. «Березіль»; В-во М.П. Коць, 2001. Т. 2. С. 138.
21. Нові видання: [«Орлик» – місячник культури і суспільного життя, Ч. 1]. *Українські вісті*. 1947. Ч. 10.
22. *Літературно-науковий вісник*. 1949. Ч. 2 (січ.–лют.)
23. Бібліографія: [Вийшли перші числа «Арки»]. *Українські вісті*. 1947. Ч. 68.
24. Стерно Т. «Арка» в 1948 році стає цінним журналом. *Українські вісті*. 1948. Ч. 48.
25. Павличко Соломія. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 1999. С. 343–344.
26. Базилевський В. Не втратити, а зберегти й набути: [передмова] / Козак С. *Раритети української діаспори*. Київ : Ярославів Вал, 2017. Т. 4. С. 4.
27. Нові видання: журнал «Пу-Гу», Ч. 1. *Українські вісті*. 1947. Ч. 12.
28. Стерно Х. Орган культурної безпринципності. *Українські вісті*. 1948. Ч. 14.
29. Стерно Т. Місячник безкультурності. *Українські вісті*. 1948. Ч. 2-3 (Різдво).
30. Жулинський Микола. Юрій Лавріненко: творення сили національного відродження. *Слово і час*. 2005. № 12. С. 3.
31. Багрянний І. Великий іспит. *Українські вісті*. 1950. Ч. 39.

**Kozak S. B. UKRAINIAN LITERARY MAGAZINES IN POST-WAR GERMANY
(BASED ON THE MATERIALS OF THE NEWSPAPER “UKRAINIAN NEWS”: 1945–1950)**

After the end of World War II, thousands of Ukrainians found themselves in Western European camps for displaced persons (mostly in Germany). The years 1945–1948 among Ukrainian emigrants were marked by a rather lively literary – and therefore publishing – life. Special attention to literary topics was paid to the newspaper “Ukrainian News”, which was published in the Bavarian city of New Ulm. This contributed to the fact that today, thanks to the pages of “Ukrainian News” we can make a fairly meaningful picture of the existence on the “planet DP” of literary magazines: “Arka”, “Ridne slovo”, “Chors”, “Zagrava”, “Literary Zoshyt”, “MUR”, “Ranok” and others. The purpose of this article - through the prism of publications in the newspaper “Ukrainian News” to find out the network of Ukrainian literary periodicals that were published immediately after the Second World War in Germany (their names, chronological boundaries, cities of publications, editorial addresses, content, names of authors, periodicity, thematic and genre content, typical difficulties of existence, etc.), and their significance for the Ukrainian emigration society. The main method of achieving the goal was the analysis of materials in the newspaper “Ukrainian News”. Thus, on the basis of the chronological and systematic indexes created by us the considerable part of materials which on columns of this newspaper tell about literary magazines is analyzed. The materials of the newspaper on this topic confirm that Ukrainian literary magazines in Germany are an interesting and important page in the history of our literary process outside Ukraine. And although the existence of these publications, as well as everything that appeared at that uncertain time, was not always long (the timing of their publication - from one month to two years), but still their contribution to the annals of Ukrainian literary life in exile very noticeable and significant. In addition, they provide an indispensable and valuable historical and literary source for modern researchers of Ukrainian literary life outside Ukraine in the second half of the 40s of the twentieth century.

Key words: literary magazines, “Ukrainian News”, emigration, article, periodical, newspaper.